

RIISTAN VUOKSI

Lokakuu 2012

SUOMEN
RIISTAKESKUS
FINLANDS VILTCENTRAL

SISÄLLYS

Kannanhoitosuunnitelmat – riistapolitiikan työkalu	3
Hirvikannan hoidossa korostuvat paikallisuus ja yhteistyö	4
Metsähanhikannan hoidosta mallia eurooppalaiselle riistavesilintujen hoidolle	6
Metsäkanalintujen hoitosuunnitelma: Mustikkaa metsiin ja riistatieto kunniaan	9
Riistan ehdoilla – metsäkanalintujen metsästysajat päätettiin uunituoreen riistatiedon perusteella	12
Vaihtumisyöhykkeiden hoito hyödyttää metsäkanalintuja	14
Metsästäjät ja riistantutkimus laskivat ilveksiä yhdessä – tuloksena tarkentunut kanta-arvio	17
Hoitosuunnitelmat ohjaavat riistapolitiikan toteutusta	19

KANNANHOITOSUUNNITELMAT

– riistapolitiikan työkalu

Riistaeläinten laji- tai elinympäristökohtaisista hoitosuunnitelmista on muodostumassa keskeinen työkalu suomalaisen riistapolitiikan valmisteluun ja toimeenpanoon. Maa- ja metsätalousministeriö johtaa hoitosuunnitelmatyötä ja vahvistaa Suomen riistakeskuksen valmistelemat suunnitelmat.

Uuden hoitosuunnitelman valmistelu on kaksivuotinen projekti. Suunnittelu- ja taustaselvitysvaiheen jälkeen järjestetään kansalaisten ja sidosryhmien kuulemiskierros, jonka aikana kartoitetaan lajin tai lajiryhmän hoitoon liittyviä toiveita, odotuksia ja vaatimuksia. Alueelliset riistaneuvostot vastaavat alueellisesta sidosryhmien kuulemisesta järjestäen muun muassa alueellisia sidosryhmäfoorumeita, joissa yhteistyökumppaneilla on mahdollisuus osallistua valmistelutyöhön.

Tutkitun taustatiedon ja osallistavan kuulemiskierroksen tulosten perusteella koostetaan lajin kannanhoidon linjaukset ja toimenpideohjelma hoidon toteuttamiseksi. Hoitosuunnitelmaluonnos kiertää vielä toisen sidosryhmäfoorumikierroksen, ja ministeriö lähettää valmiin luonnoksen lopuksi viralliselle lausuntokierrokselle.

Hoitosuunnitelmat vanhenevat melko nopeasti. Ensimmäiset – jo puolenkymmentä vuotta sitten laaditut – suunnitelmat vaatisivat jo päivityksiä. Päivitysprojekti on suunniteltu edellä kuvattua lyhyemmäksi ja kevyemmäksi. Prosessista voidaan karsia toinen kuulemiskierroksista, kun keskustelu lähtee liikkeelle jo olemassa olevasta suunnitelmasta.

Vahvistettu hoitosuunnitelma sitoo riistahallintoa riistapolitiikan toimeenpanossa. Hoitosuunnitelmat on noteerattu myös kansainvälisesti. Monet riistapolitiikan kansalliset toimenpiteet on hyväksytty EU-tasolla silloin, kun ne perustuvat avoimesti ja asiantuntevasti valmisteltuun hoitosuunnitelmaan.

Myös kansainväliseen hoitosuunnitelmatyöhön Suomen riistahallinto pyrkii aktiivisesti mukaan. Muuttavien riistavesilintujen hoito edellyttää rajat ylittävää kansainvälistä yhteistyötä lajin vuotuisen elinpiirin kaikkien valtioiden kesken. Suomi on tarjoutunut vetämään taigametsähanhen hoitosuunnitelman valmistelua koko sen muuttoreitin varrelle. Jos tässä onnistutaan, toimintamallia voitaisiin soveltaa myös muihin taantuvien muuttaviin lajeihin.

Tämä Riistan vuoksi -julkaisumme on suunnattu tukemaan hoitosuunnitelmatyötämme. Pyrimme sen välityksellä esittelemään yhteistyökumppaneillemme hoitosuunnitelmatöiden taustoja, kulkua ja tuloksia.

Reijo Orava
*Johtaja
Suomen riistakeskus*

HIRVIKANNAN HOIDOSSA KOROSTUVAT PAIKALLISUUS JA YHTEISTYÖ

Kansallisen hirvikannan hoitosuunnitelman valmistelu on edennyt loppusuoralle. Valmistelutyössä on kuultu laajasti eri intressitahoja sekä kansalaisia. Hirvikannan hoidossa tavoitellaan aiempaa vakaampaa hirvikantaa, kehitetään hirvitiedon hyödyntämistä sekä lisätään eri tahojen välistä yhteistoimintaa ja vaikuttamismahdollisuuksia.

■ ■ ■ Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut Suomen riistakeskuksen tavoitteeksi valmistella hirvikannan hoitoa koskeva strategisen tason suunnitelma, jolla linjataan hirvikannan hoitoa tulevaisuudessa. Valmistelua ohjaa ministeriön nimitämä ohjausryhmä ja valmistelusta vastaa Suomen riistakeskus.

Valmisteluprosessissa on tarjottu osallistumismahdollisuuksia sekä eri intressitahoille että kaikille kansalaisille. Syksyllä toteutettuun hirvikyselyyn vastasi kaikkiaan lähes 4500 henkilöä. Lisäksi syksyn 2011 ja kevään 2012 aikana lähes 330 eri tahojen edustajaa osallistui hoitosuunnitelman laatimiseen tuomalla esille näkemyksiään ja työstämällä alustavia linjausehdotuksia alueellisissa si-

dosryhmätilaisuuksissa. Tilaisuuksiin osallistuivat maa- ja metsätaloutta ja maanomistajia edustavat järjestöt ja viranomaiset, metsästyksen vapaaehtoisjärjestöt, riistanhoitoyhdistykset sekä liikenteen, luonnonsuojelun, maaseudun kehittämisen järjestöt ja viranomaiset sekä eri tutkimuslaitokset. Hoitosuunnitelman valmistelussa on hyödynnetty myös valtakunnallisen ja alueellisten riistanneuvostojen asiantuntemusta.

Kannanhoito lähtee peruslinjauksista

Hoitosuunnitelman valmistelussa on määritelty hirvikannan hoidon peruslinjaukset julkisen riistakonsernin yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden kautta:

Hannu Huttu

Hirvitalousalueet on määriteltävä uudelleen niin, että hirvien luontainen alueiden käyttö ja merkittävät liikkumisesteet huomioidaan.

- **Riistakannat säilyvät elinvoimaisina**
 - Hirvikannan hoidon tavoitteena on hirvikannan säilyminen elinvoimaisena, tuottavana ja perinnöllisesti monimuotoisena.
- **Riistatalous luo hyvinvointia**
 - Hirvikanta on uusiutuva luonnonvara, joka tuottaa sekä aineellista että aineetonta hyvinvointia. Hirvikantaa hyödynnetään sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävästi.
 - Hirvikannan hoito perustuu yhteistyöhön ja luo yhteisöllisyyttä.
- **Metsästys ja riistanhoito on eettistä ja vastuullista**
 - Hirvenmetsästys on järjestäytyntä ja perustuu alueellisesti kattavaan metsästyseurojen ja -seurueiden toimintaan.
 - Hirvikannan hoidon tavoitteena on aiempaa vakaampi hirvikanta.
- **Riistavahingot ja -konfliktit ovat hallinnassa**
 - Hirvivahingot otetaan huomioon kannan säätelyssä ja ne pidetään hallinnassa.
 - Maanomistajilla sekä erisidosryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa hirvikannan hoitoon.
 - Metsä- ja maatalousvahinkoihin liittyvää konfliktia hallitaan osaltaan pyyntilupamaksuilla rahoitettavan korvausjärjestelmän avulla.

Paikallisuus ja yhteistyö korostuvat

Hoitosuunnitelman alustavien linjusten mukaan hirvitalousalueiden merkitystä hirvikannan hoidossa lisätään nykyistä suuremmaksi. Hirvikantaa koskevaa tavoiteasettelua, verotuksen suunnittelua, hirvikannan vaikutuksia sekä säätelytavoitteiden toteutumista tarkastellaan jatkossa hirvitalousalueista lähtien. Tavoitteena on lisätä riistanhoitoyhdistysten keskinäistä sekä hirveen liittyvien eri tahojen välistä hallintorajaa ylittävää yhteistyötä hirvikannan hoidossa.

Hirvitalousalueet on tarpeen määrittää uudelleen ja ottaa huo-

mioon hirvien luontainen alueiden käyttö ja merkittävät liikkumisesteet. Metsästyksen toteutuksessa edistetään joustavampaa lupamenettelyä ja metsästyseurojen hakeutumista niin sanottuihin yhteislupa-alueisiin, jolloin paikallinen harkinta lupien käytöstä korostuu.

Hirvikannan hoidon tavoitteiden määrittämisessä nojaututaan paikalliseen yhteistoimintaan. Eri tahot neuvottelevat alueellisen riistaneuvoston johdolla kullekin hirvitalousalueelle halutusta hirvikannan tavoitekoosta tai esimerkiksi vahinkojen enimmäismäärästä. Riistaneuvosto vahvistaa tavoitteet kolmivuotiskaudelle ja tavoitteiden toteutumista tarkastellaan yhdessä vuosittain. Menettelyllä pyritään vahvistamaan hirveen liittyvien eri intressitahojen vaikuttamismahdollisuuksia hirvikannan hoidossa ja parantamaan alueen ominaispiirteiden, kuten metsäarakenteen, hirvi- ja suurpetokantojen tilan, liikenne-, maa- ja porotalousvahinkotilanteen ja metsästysjärjestelyiden huomioimista.

Pohjois-Suomessa valtion omistamilla alueilla Metsähallituksen hirvenmetsästyksen aluelupien ja Suomen riistakeskuksen hirven pyyntilupien myöntämistä kehitetään lisäämällä toimijoiden välistä yhteistyötä sekä yhtenäistämällä ja selkeyttämällä ohjeistoja ja lupamenettelyä. Tavoitteena on turvata metsästysmahdollisuuden tasapuolinen jakautuminen, metsästyksen turvallisuus ja tarkoituksenmukainen hirvikannan säätely. Neuvonnan, koulutuksen ja lupaehtojen avulla on tavoitteena lisätä samalla alueella metsästävien luvansaajien välistä yhteydenpitoa ja sopimista alueiden käytöstä sekä edistää yhteislupa-alueiden muodostamista.

Tavoitteena elinvoimainen ja vakaa hirvikanta

Hirvikannan hoidossa pyritään aiempaa vakaampaan hirvikannan tilaan. Tähän pyritään tasapainotamalla hirvikannan rakennetta ja parantamalla hirvikannan säätelyn joustavuutta ja reagoitiherkkyyttä. Hoitosuunnitelman alustavan tavoitteen mukaisesti hirvikannassa tulee kaikilla hirvitalousalueilla olla enintään 1,5 naarashirvää yhtä urosta kohti. Edelleen mitä pienempi hirvitiheys alueella on, sitä tasapainoisempi tulee kannan rakenteen olla. Tavoiteltava hirvikannan rakenne otetaan huomioon verotuksen suunnittelussa ja määritellään suositukset saaliin rakenteelle. Avaimena kannan tasapainottamiseen on, että metsästys osataan mukauttaa kulloinkin vallitsevaan kannan tilanteeseen.

Metsästäjien rooli kannan säätelyssä säilyy vahvana

Hirvikannan hoitosuunnitelmasa lähtökohtana on hirvikannan säätelyn perustuminen edelleen metsästyseurojen ja -seurueiden kautta organisoituun vapaaehtoiseen metsästykseseen. Metsästäjät ovat keskeisessä asemassa myös hirvitiedon tuottajina.

Tavoitteena on kehittää sähköisiä paikkatietojärjestelmiä ja hirvitiedon keräämistä siten, että tietoa hirvitilanteesta ja metsästyksen etenemisestä voidaan kerätä reaaliajassa. Tällöin metsästyskauden kuluessa voidaan tarkentaa metsästyksen määrällistä, laadullista ja paikallista kohdentamista. Jatkossa tietojärjestelmät mahdollistavat metsästäjien viikoittaisen raportoinnin hirvinsäiliistä ja metsästyksen yhteydessä tehdyistä hirvihavainnoista. Palkinnoksi vaivannäöstä heille tarjotaan aiempaa ajantasaisempia ennusteita hirvitilanteesta ja suosituksia metsästykseseen.

Hoitosuunnitelman valmistelutyö jatkuu vuoden 2012 loppuun saakka ja suunnitelma viimeistellään lopulliseen muotoonsa vuoden 2013 alussa toteutettavan lausunto- kierroksen jälkeen.

Hirvikannan hoidossa pyritään aiempaa vakaampaan kannan tilaan tasapainottamalla kannan rakennetta ja parantamalla sen säätelyn joustavuutta.

METSÄHANHIKANNAN HOIDOSTA MALLIA EUROOPPALAISELLE RIISTAVESILINTUJEN HOIDOLLE

Useimmat Euroopan hanhikannat ovat runsastuneet merkittävästi, mutta taigametsähanhi on taantunut jo pitkään. Keinoista taigametsähanhen elvyttämiseksi pitäisi sopia kansainvälisessä kannanhoitosuunnitelmassa. Se voisi toimia mallina, kun kehitetään Euroopan riistavesilinnuille koko levinneisyysalueen kattavia kannanhoidon järjestelmiä.

■ ■ ■ Metsähanhi on saanut viime aikoina runsaasti huomiota. Toukokuussa Afrikkalais-euraasilaisen muuttavien vesilintujen suojeluseminarimuksen (AEWA) osapuolikokous Ranskassa tiukensi havumetsävyöhykkeen soilla pesivän metsähanhen alalajin, taigametsähanhen, suojeluluokitusta, koska sen kanta on vähentynyt pitemmän aikaa ja

erityisen nopeasti vuoden 2006 jälkeen.

Vähenemisen syiksi epäillään muun muassa liikametsästystä ja elinympäristöjen muutoksia. Taigametsähanhen metsästys on nyt periaatteessa sallittua vain kansainvälisen hoitosuunnitelman puitteissa. EU liitti päätökseen varauksen saada jatkaa taigametsähanhen metsäs-

tystä EU-maissa, kunnes kansainvälinen hoitosuunnitelma valmistuu. Suomessa maa- ja metsätalousministeriö lyhensi metsähanhen pyyntiaikaa alkupäästä jo toisena vuonna peräkkäin. Suomen riistakeskuksessa laaditaan metsähanhelle kansallista hoitosuunnitelmaa.

Yksistään Suomen voimin taigametsähanhen kantaa ei saada

Taiga- ja tundrametsähanhi ovat vaikeasti tunnistettavia, koska erot niiden ulkonäössä ovat ainoastaan suhteellisia. Tundrametsähanhen (oikealla) pää on ruumiin kokoon nähden suurempi, ja tukevassa nokassa on oranssia yleensä vain kärkiosassa. Taigametsähanhen nokka on useimmiten laajalti oranssin värinen.

Hannu Huttu

Yksistään Suomen voimin taigametsähanhen kantaa ei saada elvytetyksi, koska metsähanhet liikkuvat vuodenkierrössään ja niitä metsästetään monen valtion alueella.

elvytetyksi, koska metsähanhet liikkuvat vuodenkierrössään ja niitä metsästetään monen valtion alueella. Siksi ongelmat voidaan ratkaista kestävästi vain rajat ylittävällä yhteistyöllä. Oman mausteensa metsähanhisoppaan tuo se, että toisen Euroopassa esiintyvän alalajin, tundrametsähanhen, kanta käsittää puoli miljoonaa yksilöä. Se kestää hyvin metsästystä, mutta metsästys-tilanteessa alalajeja on liki mahdollista tunnistaa.

Alalajeilla erillisiä ja yhteisiä elinalueita

Taigametsähanhia pesii Venäjällä, Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Tundrametsähanhia pesii Keski-Siperiasta Pohjois-Norjaan ulottuvalla tundralla, joitakin pareja myös Suo-

men Ylä-Lapissa. Fennoskandiassa pesivät taigametsähanhet talvehtivat pääasiassa Etelä-Ruotsissa ja Tanskassa ja vähäisessä määrin muualla Luoteis-Euroopassa. Idempänä pesivät taigametsähanhet talvehtivat enimmäkseen Puolassa, Saksassa ja Hollannissa. Taigametsähanhien koko talvehtimisalue on suppea, kun taas tundrametsähanhet talvehtivat laajalla alueella Länsi- ja Keski-Euroopassa.

Taiga- ja tundrametsähanhet käyttävät osaksi samoja muuttoreittejä ja talvehtimisalueita. Esimerkiksi Kaakkois-Suomen kautta muuttaa runsaasti molempia, ja Etelä-Ruotsissa talvehtii nykyään myös tuhansia tundrametsähanhia. Yhteinen kesäinen elinalue tunnetaan Novaja Zemljan saarilta Pohjoiselta jääme-

reltä. Siellä pesii tundrametsähanhia, ja kesäisin sinne muuttaa sulkasatoa varten muun muassa suomalaisia taigametsähanhia.

Riistalaji yli kymmenessä maassa

Metsähanhia metsästetään lähes kaikkialla taigametsähanhen levinneisyysalueella. Venäjällä on 10–16 päivän kevätmetästyskausi vesilinnuille, ja Suomen lähialueilla hanhia pyydetään eniten keväällä. Suomessa lakisääteinen pyyntiaika on 20.8.–31.12., mutta tänä vuonna pyynnin aloitusta siirrettiin pitkälle syyskuuhun.

Suomi on tietävästi ainoa maa, joka on viime aikoina rajoittanut metsähanhen metsästystä. Ruotsissa metsästys on sallittu kahdessa eteläisimmässä läänissä 1.10.–31.12. päivittäin kello 11:een. Lisäksi metsähanhia on luvallista metsästää viljelysten suojelemiseksi kahdella alueella Etelä-Ruotsissa eri vuoden-aikoina.

Tuhansien metsähanhien vuotuisia saaliita saadaan taigamet-

■ ■ ■

Tomi Muukkonen

sähanhen levinneisyysalueella vain Venäjällä, Suomessa ja Ruotsissa. Muissa maissa saalis jäänee muutamiin kymmeniin tai satoihin lintuihin. Venäjältä ei saalistietoja ole, mutta minimiarvio taigametsähanhen vuotuisesta saaliista on 5 000–10 000 lintua. Suomessa vuotuinen keskisaalis oli ennen 2010 alkaneita pyyntiajan rajoituksia 6 500 metsähanhea. Ruotsissa vuotuinen saalis on ollut viimeisen 20 vuoden aikana keskimäärin 3 600 yksilöä. Tanskassa saalis on kasvanut 1 600 lintuun, joista suurin osa lienee taigametsähanhia. Virossa viime vuosien saalis on ollut keskimäärin runsaat tuhat metsähanhea.

Metsästyspaineen arviointia vaikeuttaa se, että järjestelmällisesti kerättyjä vesilintujen saalistilastoja on saatavissa vain harvoista Euroopan maista, ja nekin on koottu monenkirjaviin menetelmin. Parhaimmillaan – kuten esimerkiksi Virossa – saalistilastukset ovat ilmoitusvelvollisuuden ansiosta lähes absoluuttisia, pahimmillaan pelkkiä arvauksia. Mutta yksi yhteinen piirre on: yhdenkään maan saalistilastoissa ei erotella taiga- ja tundrametsähanhia.

Kovasta metsästyspaineesta on kuitenkin epäsuoraa tietoa. Saksassa elävinä pyydytyistä ja läpivalaisuista aikuisista taigametsähanhista melkein puolet oli saanut osumia haulikosta.

Kohti kansainvälistä kannanhoitoa

Kestävän metsästyksen suunnitteluun tarvitaan arvot kantojen runsaudesta, poikastuotosta, kuolevuudesta ja metsästyssaaliista. Metsähanhesta ainoastaan talvehtivan kannan runsaus tunnetaan tyydyttävästi. Puuttuvat tiedot ovat toki hankittavissa, kunhan työnjaosta sovitaan. Jos ajatusleikki sallitaan, tehtäviä voitaisiin jakaa seuraavasti:

Riistolaskentojen huippumaa-na Suomi ottaa selvittääkseen pesimäkantansa todellisen parimäärän. Ruotsi puolestaan selvittää poikasten osuuden syksyisissä muuttoparvissa – tätä työtä siellä on jo tehtykin. Ruotsi ja muut talvehtimisalueiden maat tehostavat talvilaskentojen kattavuutta ja alalajien tunnistusta. Vuotuinen kuolevuus on arvioitavissa rengaspalauteaineistoista eri maiden tutkijoiden yhteisvoimin. Yhdenmukaiseen saalistiedon keruuseen on vaikea päästä, mutta vähintään on selvitettävä eri maiden tilastojen vertailtavuus. Suomen esimerkin mukaisesti kaikissa maissa pitää selvittää alalajien osuudet metsähanssaaliissa.

Metsähanhien merkittävän pesimä- ja pyyntimaa Venäjä on välttämättä saatava mukaan talkoisiin. Venäjän riistahallinnossa onkin halua vesilintuja ja nimenomaan taigametsähanhea koskevaan yhteistyöhön. Ensi alkuun Venäjältä tarvitaan metsähanhen saalistietoja.

Tehokkain tapa sopia pitkäjänteisestä, ekologisesta ja sosiaalisesti kestävästä kannanhoidosta on kansainvälinen suunnitelma, jossa sovitaan suojelutoimista, seurannasta ja metsästyksestä. Tekemistä riittää, sillä Euroopassa ei juuri ole tehty riistavesilintujen kannanhoidon liittyvää yhteistyötä yli rajojen. Lisäksi taigametsähanhen levinneisyys ulottuu 15 valtion alueelle, ja jos pakettiin otetaan myös tundrametsähanhi, osallisia maita on kaksikin verroin. Kiperimpiä kysymyksiä on, miten kannan tuotto jaetaan oikeudenmukaisesti levinneisyysalueen valtioiden kesken.

Metsähanhen kansainvälinen hoitosuunnitelma voisi toimia mallina kehitettäessä Euroopan muuttaville riistavesilinnuille koko levinneisyysalueen kattavia kannanhoidojärjestelmiä. Suomessa on osaamista ja valmiutta vaikka vetovastuun ottamiseen.

Taiga- ja tundrametsähanhet käyttävät osaksi samoja muuttoreittejä ja talvehtimisalueita. Tundrametsähanhikanta kestää hyvin metsästystä, mutta metsästystilanteessa alalajeja on liki mahdotonta tunnistaa.

Teemu Lehtiniemi, suojelu- ja tutkimusjohtaja, BirdLife Suomi

■ *“BirdLifelle on tärkeää, että hoitosuunnitelma perustuu selvitysten ja tutkimusten tietopohjalle. Toimenpiteitä ei pidä perustaa arveluihin tai ”mutu-tietoon”. Suunnitelman on kuitenkin tärkeä osoittaa mistä asioista tarvitaan tutkimustietoa.*

Kannanhoidotoimenpiteissä tulee ajan hengen mukaisesti panostaa tehokkaimpiin. Pidämme välttämättömänä metsästyksen lisärajoittamista kannan suotuisan suojelutason palauttamiseksi. Lukuisat esimerkit maailmalta osoittavat, että taantuneiden hanhikantojen palauttamisessa tehokkainta on vähentää ihmistoimin helpoimmin puuttuvissa olevaa kuolleisuutta – metsästyksuolleisuutta.

Näemme lisäksi tärkeänä, ettei metsähanhea nähdä vanhanaikaisesti vain riistana. Metsästäjien lisäksi metsähanhista nauttivat tuhannet lintuharrastajat, joille hanhien katseleminen ja tunnistaminen antavat rahassa mitaamattomia elämyksiä. Kannanhoidosuunnitelman tulee tukea myös ilman asetta kulkevien luonnontarkkailijoiden tarpeita. Hyvinvoiva metsähanhikanta tarjoaa elämyksiä sekä luontoharrastajille että metsästäjille – intressi metsähanhikannan hyvinvointiin on yhteinen.”

Nina Mikander, Kiljuhanhen suojelun kansainvälinen koordinaattori (International Coordinator for the Lesser White-fronted Goose), UNEP/ AEWA-sihteeristö (UNEP/ AEWA Secretariat)

■ *“AEWA (sopimus Afrikan ja Euraasian muuttavien vesilintujen suojelemisesta) tarjoaa kansainvälisen, oikeudellisesti sitovan rakenteen muuttavien vesilintujen suojelua ja hoitoa varten. Taigametsähanhikannan laskun myötä AEWA:n jäsenmaat päättivät viidennessä osapuolikokouksessaan toukokuussa 2012 nostaa lajin suojelutasoa pitäen sen kuitenkin metsästettävien lajien listalla.*

AEWA:n sopimussihteeristö – jonka tehtävänä on muun muassa koordinoita ja ohjata uusien suojelu- sekä hoitosuunnitelmien laatimista ja täytäntöönpanoa – korostaa erityisesti, että taigametsähanhen kansainvälistä hoitosuunnitelmaa laatiessa on oltava naista, että kaikki lajin muuttoreiteillä olevat maat osallistuvat alusta alkaen suunnitelman kehittämiseen. Tämä koskee sekä AEWA:n jäsenmaita että maita, jotka eivät vielä ole liittyneet sopimukseen.

On myös tärkeää taata laaja sidosryhmäosallistuminen, etenkin metsästyksen ja luonnonsuojelujärjestöjen piirissä. Kannan kehityksen mallintaminen, hyvä tietokanta sekä metsästystilastot eri maista tulevat olemaan olennaisia tekijöitä hoitosuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen kannalta.”

Angus Middleton, johtaja, FACE – The European Federation for Hunting & Conservation – Eurooppalaisten metsästäjäjärjestöjen yhteistyöelin

■ *“Rauhhoitusta käytetään liian usein luonnonsuojelun yleistyökaluna, ja tämän pitää muuttua. Positiivinen muutos eurooppalaisessa muuttavien vesilintujen suojelussa tapahtui, kun Lyhytnokkahanhen hoitosuunnitelma hyväksyttiin hiljattain Afrikkalais-euraasian muuttavien vesilintujen suojelusopimuksen (AEWA) osapuolten kesken.*

Taigametsähanhen kansainvälisen hoitosuunnitelman laatiminen tulee olemaan toinen tärkeä merkkipaalu muuttavien lintujen – erityisesti vesilintujen – kannanhoidossa. Suunnitelmassa on paneuduttava taigametsähanhen vähenemisen keskeisiin syihin ja saatava eri sidosryhmät samanaikaisesti tavoitteista, ratkaisumalleista ja toimenpiteistä. Ennen kaikkea hoitosuunnitelmassa tulee varmistaa, että metsästäjiä ei vieraannuteta tästä prosessista, vaan heidät otetaan sen tiiviiksi osaksi tekemään työtä elinvoimaisen metsähanhikannan puolesta, jota voidaan myös verottaa kestävästi.”

Metsäkanalintukantojen hoitosuunnitelma:

MUSTIKKAA METSIIIN JA RIISTATIETO KUNNIAAN

Suomen riistakeskus on osaltaan ollut viimeistelemässä maa- ja metsätalousministeriön metsäkanalintujen hoitosuunnitelmaa, sillä sen on hionut valmiiksi riistakeskuksen palveluksessa toimiva tohtori Arto Marjakangas. Metsäkanalintuihin liittyvää suomalaista tutkimustietoa on kerätty tutkijoiden ja metsästäjien yhteistyönä jo vuosikymmenien ajan, ja hoitosuunnitelma lieneekin alallaan maailman merkkiteos. Tutkittua tietoa on enemmän kuin mistään muusta lajiryhmästä!

■■■ Suomen riistakeskus on jo ryhtynyt edistämään monia ehdotettuja käytännön toimenpiteitä osana kestävää riistataloutta. Heti, kun johonkin lajiin liittyvä uusi hoitosuunnitelma julkaistaan, laatii riistakeskus toimenpideohjelman, jonka avulla pyritään varmistamaan se, että uudet ideat siirtyvät hallinto-paperista eläväksi käytännön toimiksi suomalaismetsissä.

Maanomistajien arvomaailman mukaisia vaihtoehtoja

Hoitosuunnitelman vahvin ydin on elinympäristöjen hoidossa. Tavoitteena on parantaa ja lisätä metsäkanalinnuille sopivia elinympäristöjä. Eri hallinnonalat ja organisaatiot on jatkossa sidottava laaja-alaiseen yhteistyöhön metsäkanalintujen elinympäristöjen hoidon saamisessa osaksi metsätalouden toimenpiteitä. Usein keskustellaan metsästyksen merkityksestä metsäkanalintukantojen hoidossa, mutta sen merkitys on marginaalinen verrattuna elinympäristöjen kuntoon, joka ratkaisee kanalintukantojen tulevaisuuden.

Yksityisen maanomistajan tahto on avainasemassa, sillä hänellä on oikeus päättää otetaanko metsäkanalintujen elinympäristöt hänen metsissään huomioon

Metsäkanalintujen hoitosuunnitelman vahvin ydin on elinympäristöjen hoidossa.

metsälain vähimmäisvaatimuksia laajemmin.

Suomen riistakeskuksen näkemyksen mukaan metsästäjien rooli metsäluonnonhoidossa on jatkossa keskeinen, koska he omistavat noin kolmasosan Suomen metsäpinta-alasta. Metsästäjiä luonnonhoitotöihin motivoi erityisesti riistan elinolojen parantaminen, ja tutkimusten mukaan luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on nykyään yksi maanomistajien tärkeimmistä tavoitteista metsätaloudessa.

Metsäkanalintukannat nimenomaan tarvitsevat suomalaista metsätaloutta, sillä ne voivat huonosti mikäli metsänhoito jää kokonaan tekemättä. Riukuuntuavassa risukossa ei metso lennä, eikä teeri löydä purtavaa valottomasta kenttäkerroksesta.

Mustikanvarvustoilla pienpetoja vastaan

Metsäkanalintujen kannalta tärkeimpiä elinympäristötoimenpiteitä ovat ■■■

■■■ mustikkavarvustojen peittävyys lisääminen koko metsämaisemassa ja hakkuualojen heinittymisen vähentäminen. Näiden tavoitteiden kautta tärkeimmäksi toimenpiteeksi nousee erirakenteisen metsänkasvatuksen mahdollisuuksien laaja edistäminen silloin, kun maanomistaja sitä haluaa.

Metsien muuttuminen näkyy mustikanvarvustojen vähentymisenä, sillä niiden peittävyys on pudonnut 1950-luvun tasosta jopa lähes 90 prosenttia. Tämä ei voi olla vaikuttamatta metsäkanalintuihin, sillä mustikan varvusto on poikasvaiheen seisova pöytä, joka on katettu elintärkeällä hyönteismenulla. Enemmän mustikanvarvustoja tarkoittaa siis enemmän metsäkanalintuja!

Suoran elinympäristö- ja mustikkakadon kannoilla havumetsiin on hiipinyt myös uusi, välillisten vaikutusten kautta toimiva hiljainen tappaja; metsämaiden heinittyminen. Sen myötä auenneiden "myyrämarkettien" tarjousten perässä ravaa

entistä vankempi pienpetoarmeija. Norjalaisissa riistan tutkimuksissa on todettu, että yhtenäisillä metsäalueilla vain noin 10 prosenttia metson pesinnöistä tuhoutui, kun taas pirstoutuneissa ympäristöissä tuhoutumisaste nousi jopa 90 prosenttiin.

Tapahtumaketju on tuonut entisiin lintumetsiin uudet isännät: missä heinää, siellä myyrät, missä myyrät, siellä pienpedot. Myyräkan-
tojen romahtaessa petojen saalistus kohdistuu kanalintuihin, ja entistä enemmän munakokkeja lapetaan parempiin suihin. Myyrät saattavat aiheuttaa melkoisia tuhoja myös kasvatettavan puulajin taimille, joten ehkä heinittymistä kannattaisi jatkossakin pyrkiä vähentämään myös tästä syystä. Tulevaisuuden "pienpetokampanjan" avainasemassa ovatkin metsästäjien sijasta metsäammattilaiset!

Hoitosuunnitelmat elämään hanketyötavan avulla

Suomen riistakeskus on jo aloittanut mittavan yhteistyön metsäalan

toimijoiden kanssa tukeakseen metsäkanalintujen hoitosuunnitelman toimenpide-esityksiä ja parantaakseen metsäkanalintujen elinympäristöjen laatua.

Käynnissä on reunavyöhykkeiden poikueympäristöiden hoitoon keskittyvä Riistaa reunoilta -hanke ja vastikään Metsätalouden kehittämissuunnitelma Tapio ja Suomen riistakeskus saivat maa- ja metsätalousministeriöltä hankerahoituspäätöksen, jonka turvin voidaan aloittaa metsänhoidon suositusten riistapainotusten kuvaaminen. Tulevaisuudessa erilaisen jatkohankkeiden myötä pyritään luomaan uudet toimintamallit ja kriteerit riistapainotteisille metsätaloussuunnitelmille, joita voitaisiin laatia sellaisille metsänomistajille, joiden arvomaailmaan riistanhoito kuuluu tärkeänä osana.

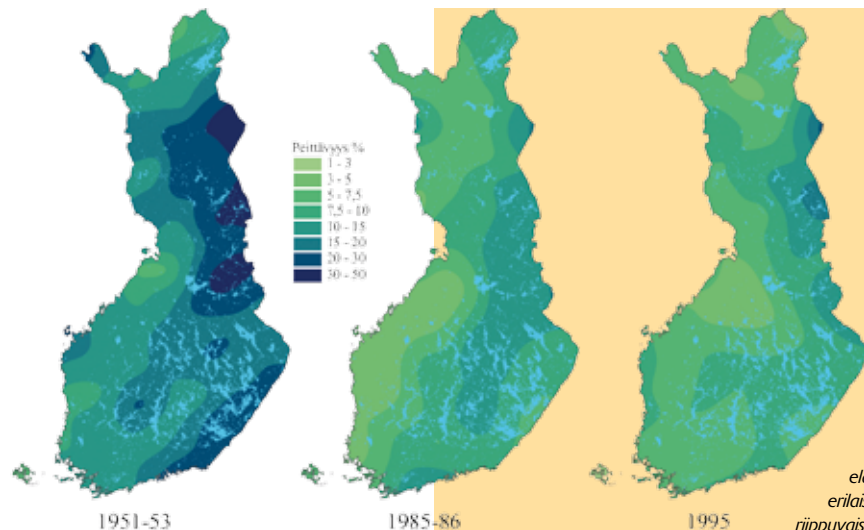
Metsästyksen kestävyyttä kehitetään

Myös metsästyksen kestävyyttä edistetään jo uudella tavalla, sillä

**Riistakeskus pyrkii varmistamaan, että uudet ideat siirtyvät
hoitosuunnitelmasta eläviksi käytännötoimiksi suomalaismetsissä.**

Seppo Ronkainen

Metsien muuttuminen näkyy mustikan-varvustojen vähentymisenä, sillä niiden peittävyys on pudonnut 1950-luvun tasosta jopa lähes 90 prosenttia. Mustikan varvusto on metsäkanalinnuille poikasvai-heessa kuin seisova pöytä, joka on katettu elintärkeällä hyönteismenulla.

metsäkanalintujen metsästysajoista päätetään tuoreiden riistakolmiolas-kentöjen perusteella. Aiemmin maa- ja metsätalousministeriön metsästysaika-asetuksen tietopohjana jouduttiin käyttämään lähes vuoden vanhoja riistakolmiotietoja, mutta nyt riistatieto siirtyy havumetsästä hallintopäätökseksi muutamassa viikossa. Tämä turvaa metsäkanalintujen kestävänsä metsästyksen ainutlaatuisella tavalla.

Riistakeskus rakentaa laajamittaista toimintaohjelmaa riistakolmiolaskentöjen jatkuvuuden turvaamiseksi ja niiden alueellisen kattavuuden parantamiseksi. Riistakeskuksen omissa toiminnoissa metsästäjien hankkiman riistatiedon tukemiseen ja sen käyttämiseen päätöksenteossa panostetaan siis voimavaroja, mutta asia on nostettava koko luonnonvara-alan painopistealueeksi. Erityistä painoarvoa on asetettava sille, että Suomeen saadaan kattava saalistilastointijärjestelmä, jonka kautta metsäkanalintujen metsästyksen alueellisen kestävyys tarkastelu mahdollistuu nykyistä paremmin.

Metsäkanalintujen hoitosuunnitelma on erittäin lupaava avaus arvokkaiden metsäkanalintulajien hoitamiseksi ja sen toimenpide-esitysten tueksi on riistahallinnon lisäksi saatava mukaan myös riistatutkimus sekä ympäristö- ja metsäalan hallinto ja organisaatiot.

■ "Laajuudessaan ja monipuolisuudessaan Metsäkanalintujen hoitosuunnitelma osoittaa niiden parissa tehdyn valtaisan tutkimustyön runsauden ja laajan toimintakentän metsäkanalintujen hoidossa. Jo suunnitelman 34-sivuinen

kirjallisuusluettelo kertoo asian merkittävyydestä ja myös perusteellisuudesta, jota on käytetty hoitosuunnitelman laadintaan. Se sisältää tämänhetkisen metsäkanalintutiedon ytimen.

Nimensä mukaisesti metsäkanalinnut ovat metsä-ekosysteemien olennainen osa ja ne ovat sopeutuneet elämään ja käyttämään lajikohtaisten sopeutumien kautta erilaisia ja erilaisissa kehitysvaiheissa olevia metsiä ja ovat riippuvaisia siitä, mitä niiden elinympäristössä tapahtuu. Hoitosuunnitelman keskeisin ja merkittävin osa ovat sen ehdotukset metsäkanalintujen elinympäristöjen hoidosta. Lajikohtaiset vaatimukset ja erilaiset metsänsäätelyn vaiheet huomioidessaan se on perusteellinen ja sisältää tarkat toimenpiteet tilanteiden ja tavoitteiden varalta. Erityisen merkittäviä ovat ehdotetut ennallistamistoimenpiteet alueilla, joilla metsätaloudellisten tavoitteiden saavuttaminen ei ole todennäköistä. Näillä toimenpiteillä edistetään merkittävästi myös muun laiston elinympäristöjen hoitoa ja sitä kautta luonnon monimuotoisuuden säilymistä."

Matti Osara, ylitarkastaja,
ympäristöministeriö

■ "Hoitosuunnitelman mukaan maanomistaja päättää, otetaanko metsäkanalintujen elinympäristöt hänen metsissään huomioon vähimmäisvaatimuksia laajemmin. Tämä on hyvä lähtökohta.

Laji- tai lajiryhmäkohtaisilla hoitosuunnitelmissa ei tietenkään voida järjestää metsänhoitoa kaikkia riistalajeja suosivaksi. Aina joku laji hyötyy metsän käsitelystä ja joku toinen laji kärsii. Näin tapahtuu myös silloin, kun metsä jätetään kokonaan käsittelemättä.

Metsänsäätelyn kokonaisuus muodostuu myös metsäkanalintujen kannalta parhaaksi ja riittävän monipuoliseksi, kun lähes miljoonalla metsänomistajalla säilytetään vapaus tehdä erilaisia valintoja oman metsänsä käsittelyssä. Lähdemme siitä, että kaikki hoitosuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet yksityismaita koskien ovat maanomistajalle vapaaehtoisia. Paremman keskustelun ja yhteistyön avulla pääsemme metsäkanalintujen parempaan huomioimiseen metsätaloudessa metsän- ja metsästysoikeuden omistajien vapaaehtoisin toimenpitein.

Hoitosuunnitelmasta antamassamme lausunnossa kiinnitimme huomiota siihen, että suunnitelmassa ei tuotu esiin metsätalouden merkitystä kansantaloudelle nyt tai tulevaisuudessa. Hoitosuunnitelmassa ei myöskään arvioitu kanalintujen elinympäristöihin liittyvien eri toimenpidevaihtoehtojen kustannuksia tai mahdollisia tulojen menetyksiä tai lisäyksiä valtiolle tai yksityisille maanomistajille. Ehdotimme näitten tietojen lisäämistä hoitosuunnitelmaan."

Antti Sahi, toiminnanjohtaja,
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

■ "Metsäkanalintujen hoitosuunnitelmissa on esitetty lukuisia hyviä metsänhoidon ja hakkuiden suunnitteluun ja toteutukseen liittyviä toimenpiteitä. Suurin osa näistä toimenpiteistä on kohtuullisen helppo ottaa huomioon yksityismetsien käsittelyssä.

Suurin haaste kanalintujen elinympäristöjen turvaamisessa liittyy yleiseen tietoisuuteen kanalintujen elinympäristövaatimuksista. Tietoja toimivista menetelmistä on runsaasti, ja nyt valmistuneen hoitosuunnitelman yksi keskeisimmistä haasteista on saada metsänomistajat ja ammatillaiset toimimaan siten, että kanalintujen elinolosuhteita edistävät maanmuokkaus, raivaus ja hakkuun menettelyt todella siirtyvät käytäntöön. Normaalin metsänsäätelytoimien suuntaamisen lisäksi tärkeää on huolehtia erikoiskohteilla elinympäristön ominaisuuksien säilymisestä ja kehittämistä edelleen kanalinnuille suotuisaksi. Kangasmaiden ja soiden vaihettumisvyöhykkeiden sekä puuntuotannollisesti vähämerkityksellisten ojitusalueiden luonnonhoidolla on tässä työssä keskeinen merkitys."

Anna Rakemaa, metsäjohtaja,
Suomen metsäkeskus

RIISTAN EHDOKSILLA

– metsäkanalintujen metsästysajat päätettiin uunituoreen riistatiedon perusteella

Metsäkanalintujen metsästysajat vuodelle 2012 määritettiin ainutlaatuisen toimintaketjun kautta: tuhannet metsästäjät laskivat talkoilla riistakolmiorei- tit elokuun alussa, ja metsäkanalintujen metsästyssäätelystä päätettiin tämän tuoreen tutkimustiedon perusteella. Havumetsän riistatieto siirtyi hallintopä- tökseksi noin kahden viikon sisällä, kun maa- ja metsätalousministeriö antoi asetusluonnoksensa metsäkanalintujen metsästysajoiksi elokuun loppupuolella.

■ ■ Metsästäjien vapaaehtoistyönä keräämä riistatieto on johtamas- sa ainutlaatuisiin tietojohdamisen sovelluksiin Suomessa. Riistahallinto- uudistuksen ja sähköisten tiedon- jakojärjestelmien ansiosta metsä- kanalintukantojen hallinnoinnissa voidaan nyt käyttää ajantasaisinta kannanvaihtelutietoa, kun aikaisem- min jouduttiin tyytymään edellisvu- oden tietoihin. Tiedot tallennetaan riistantutkimuksen nettisivuille heti kunkin kolmiolaskennan päätyttyä, ja tietoa metsäkanalintujen yksilö- tiheydestä alkaa kertyä Suomen havumetsien joka kolkasta.

Kanalintukantojen muutokset ovat usein nopeita ja dramaattisia, ja uusi järjestelmä turvaa riistavaran kestävän käytön tavalla, joka lieenee ainutlaatuinen maailman mitta- kaavassa. Suomen riistakeskus ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos toimivat asiantuntijoina aineiston

tulkinna, ja riistakeskus teki esityksen metsästyksen rajoittamis- tarpeista maa- ja metsätalousminis- teriölle.

Luontaiset kanalintualueet eivät piittaa hallintorajoista

Riistavaraa hallinoitiin nyt ensim- mäistä kertaa täysin hallintora- joista piittaamatta, sillä aiemmin keväällä Suomen riistakeskus ja Jyväskylän yliopiston riistantutkijat olivat suorittaneet mielenkiintoisen tutkimusoperaation. Metsäka- nalintujen kannanvaihteluiden alueellisten peruspiirteiden ja niiden samanaikaisuuden tunnistaminen on metsästyksen säätelyn kannalta keskeisessä asemassa. Kannat vaihtelevat eri osissa maata eri tahdissa ja samankin maakunnan alueella voi olla useita eri kannanvaihteluvai- heita. Pohjanmaalla käytännön pys- tykorvametsästäjät ovat havainneet

tämän jo kymmeniä vuosia sitten: esimerkiksi Suomenselkää kulkee eri syklissä kuin osa Peltö-Pohjanmaata.

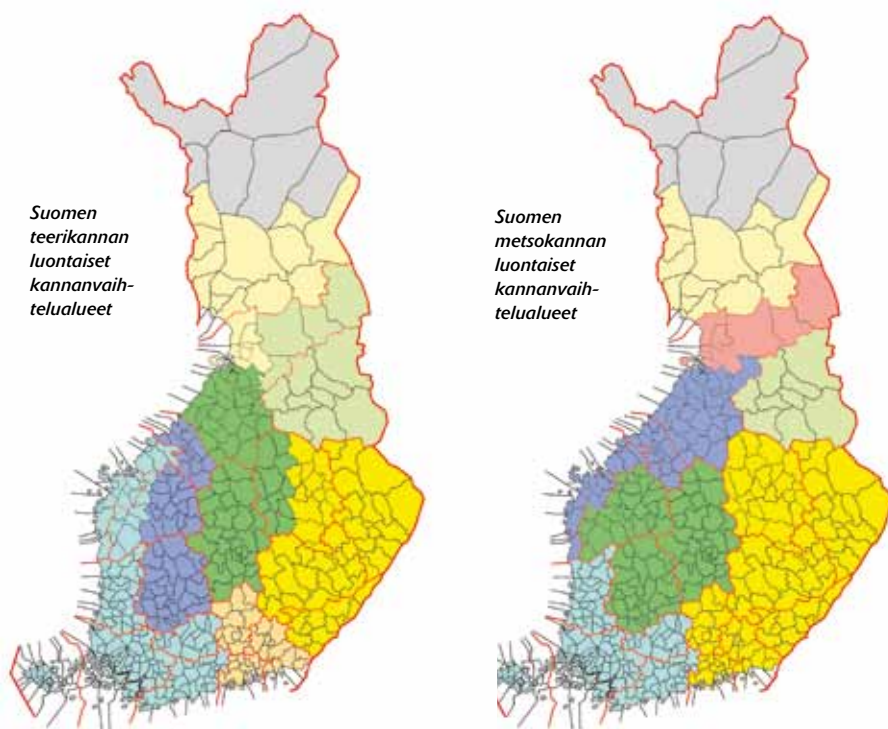
Suomen riistakeskus ja Jyvä- skylän yliopisto käynnistivät maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella tutkimushankeen, jossa pyrittiin löytämään riistakolmioaineiston avulla ne alueet, joilla tällainen kan- nanvaihtelu on ajallisesti yhtenäistä. Tutkimusaineiston käsittelystä vastasivat **Gilbert Ludwig** ja **Heli Siitari** Jyväskylän yliopistosta, ja he saivat taustatukea Riista- ja kala- talouden tutkimuslaitoksen tutkija **Pekka Helteeltä**.

Tutkimus perustui elokuisten riistankolmiolaskentojen tuloksiin vuosilta 1989–2011 ja niiden avulla luotiin oheiset aluekartat teeren ja metson luontaisista kannanvaihtelualueista. Niissä näkyvät myös maakuntien rajat (punaisella). Kartoista voidaan heti havaita, että luontaiset kanalintukantojen vaihtelualueet eivät noudata ihmisten piirtämiä hallintorajoja. Nämä uudet tutkimustiedot haluttiin päätöksente- koketjun perustaksi, ja Suomen riistakeskuksen toiminta-alueet järjestäytyivät tekemään vuoden 2012 metsäkanalintukantojen analysoinnin näiden luontaisten kanalintualueiden mukaisesti. Näin voitiin taata se, että päätöksente- koketju tapahtuu kanalintujen biolo- gian ehdoilla, piittaamatta ihmisten määrittelemistä hallintorajoista.

Tällainen malli, jossa hallinto- päätökset voidaan tehdä aivan uuni- tuoreen tutkimustiedon perusteella, on ainutlaatuinen maailmassa. Toimintatapoja kehitetään jatkossa- kin edelleen tutkijoiden ja hallinnon tiiviissä yhteistyössä. Kun riistatieto- johtamisen mallien tutkimuksellinen

Tuore riistatieto johti aluekohtaisiin ja loogisiin päätöksiin riistatilanteen mukaan.

Pohjois-Suomessa päädyttiin merkittäviin metsästysaikalajoituksiin kaikkien metsäkanalintujen osalta, sillä laskennat paljastivat alueen poikastuoton olleen ennätysmäisen huonon. Uudet riistakolmiotulokset paljastivat dramaattisen muutoksen edellisvuoteen etenkin Keski-Lapissa, ja siihen reagoitiin rauhoittamalla metsäkanalinnut lokakuun alusta alkaen. Toisaalta Kanta-Hämeessä ja joissakin Itä-Uudenmaan kunnissa voitiin nyt sallia täysiaikainen metson metsästys kantojen runsauden takia.

Tuore riistatieto johti aluekohtaisiin ja loogisiin päätöksiin riistalanteen mukaan. Pohjois-Suomen osalta vanhan päätöksentekojärjestelmän mukainen toiminta olisi tarkoittanut sitä, että katovuoteen ei olisi osattu reagoida oikein, ja perustietoina olisi käytetty viimevuotisen kanalintujen kannanvaihtelun huippuvuoden tietoja.

Suomen Riistakeskuksessa panostetaan jatkossakin erityisen voimakkaasti riistatiedon keräämiseen, käsittelyyn ja avoimeen jakamiseen. Käynnissä on laajamittaisia tietohallintoon liittyviä kehityshankkeita, joilla kaikki kertyvä riistatieto – kanta-arviot, havainnot ja saaliit – sidotaan paikkatietoon ja voidaan tarjota kansalaisten ja päätöksentekijöiden käyttöön kattavasti. Merkittävin jatkohanke lienee sähköisen saalistietojärjestelmän kehittäminen, joka on aloitettu riistakonsernissa tänä keväänä.

Riistahallinnon, tutkijoiden ja metsästäjien yhteistyön ansiosta suomalainen riistatieto on tällä hetkellä maailman kattavinta, nopeinta ja tarkinta. Kehitetyistä kestävyiden merkkipaaluista voi koko yhteiskunta olla ylpeä!

Malli, jossa hallintopäätökset voidaan tehdä uunituoreen tutkimustiedon perusteella, on ainutlaatuinen maailmassa.

Tuhannet metsästäjät laskivat talkoilla riistakolmioreiitit elokuun alussa, ja metsäkanalintujen metsästyssäätelystä päätettiin tämän tuoreen tutkimustiedon perusteella.

ja hallinnollinen perusta on näin vahvassa kunnossa, voidaan tulevaisuudessa kehittää erilaisia työkaluja, joiden avulla paikalliset metsästysseurat voivat perustaa omat metsästyspäätöksensä (pyyntikiintiöt) tähän tuoreeseen riistatietoon. Tämä voi vähentää valtionhallinnon tekemien metsästyksrajoitusten tarvetta tulevaisuudessa. Lisäksi huippuvuosina

voitaisiin metsästysaikoja kestävästi myös pidentää.

Metsästysajat perustuvat nyt todelliseen riistatilanteeseen

Millaisiin päätöksiin kyseinen ketju tänä vuonna sitten johti? Vuoden 2012 metsäkanalintukannat olivat vahvat ja metsästyksen rajoittaminen ei ollut valtaosassa maata tarpeellista.

VAIHETTUMISVYÖHYKKEIDEN HOITO HYÖDYTTÄÄ METSÄKANALINTUJA

Metsästäjien kiinnostusta luonnonhoitoon halutaan lisätä, koska he omistavat lähes kolmasosan Suomen pinta-alasta. Suomen riistakeskuksen vetämän Riistaa reunoilta - METSO-yhteistoimintaverkostohankkeen tavoitteena on kehittää metsien vaihettumisvyöhykkeiden hoitoa riistaeläinten elinoloja paremmin huomioivaksi. Metsä- ja suoelin-ympäristöjen reuna-alueet eli vaihettumisvyöhykkeet ovat metsäkanalintujen tärkeimpiä elinympäristöjä ja tärkeitä myös monille muille lajeille.

■ ■ ■ Riistaa reunoilta -hankkeella pyritään lisäämään erityisesti metsästäjien luonnonhoitoa sekä lisäämään metsästäjien, metsänomistajien ja metsätalouden eri organisaatioiden omaehtoista kiinnostusta ja osaamista hoitaa vaihettumisvyöhykkeitä nykyistä paremmin.

Vaihettumisvyöhykkeellä tarkoitetaan kahden erilaisen ekosysteemin reuna- eli vaihettumisvyöhykettä, jossa on molempien alueiden piirteitä. Vaihettumisvyöhykkeet ovat pääsääntöisesti monimuotoisempia alueita kuin niihin rajautuvat ekosysteemit, koska niiden kasvi- ja eläinlajisto rakentuu molempien ekosysteemien lajeista. Vaihettumisvyöhykkeitä ovat esimerkiksi metsään rajautuvien avosoiden laitteet sekä metsiin rajautuvat peltojen ja vesistöjen reunavyöhykkeet.

Vaihettumisvyöhykkeillä on tärkeä merkitys luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä, mutta niiden luonnonhoidosta ei ole olemassa valtakunnallista kokonaiskuvaa. Eräi-

den arvioiden mukaan alkuperäisistä vaihettumisvyöhykkeistä olisi jäljellä vain noin 10 prosenttia.

Riistanhoidosta kokonaisvaltaiseen luonnonhoitoon

– Huomasimme, että riistan elinympäristöjen turvaamisella edistetään luonnon monimuotoisuutta ja esimerkiksi vesiensuojelukysymyksiä. Myös metsänomistajien erilaiset arvot on otettava huomioon talousmetsien luonnonhoidon kehittämisessä, toteaa luonnonvarasiantuntija **Saara Lilja-Rothsten** Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta.

Tärkeää on ymmärtää, että riistaelinympäristöjen hoito on osa kokonaisvaltaista luonnonhoitoa. Monista riistalajien hyväksi tehtävistä toimenpiteistä hyötyy riistalajien lisäksi lukuisa määrä muuta lajistoa.

Vaihettumisvyöhykkeet tärkeimpiä metsäkanalintupoikueille

Vaihettumisvyöhykkeiden merkitys on noussut vahvasti esille viime aikoina, esimerkiksi metsäkanalintujen hoitosuunnitelman laadinnassa. Erityisesti kankaiden ja soiden väliset vaihettumisvyöhykkeet ovat tärkeitä kaikenikäisille kanalinnuille, ja erityisesti poikueille ne ovat suoraan avainelinympäristöjä.

Toki vaihettumisvyöhykkeiden merkityksestä on ollut laajaa kokemusperäisempää tietoa jo 1950-lu-

vulta lähtien, mutta vasta viimeaikaiset tarkemmat tutkimukset ovat paremmin tukeneet tätä käsitystä. Esimerkiksi norjalaisten tekemissä gps-seurantapantatutkimuksissa seurattiin metsopoikueita hyvin intensiivisesti kahden ensimmäisen elinvuoden aikana, ja tällöin poikueet liikkuvat ja ruokailivat suurelta osin avosoiden ja metsien vaihettumisvyöhykkeillä.

– Vaihettumisvyöhykkeet tarjoavat kanalinnuille elintärkeää suojaa ja ravintoa samalla alueella. Ravintoa runsaan hyönteislajiston ja varpuksien, erityisesti mustikan välityksellä sekä suojaa runsaan kenttäkerroksen, latvuspeiton ja puuston tiheys- ja kokovaihtelun kautta, kertoo metson elinympäristöasioista väitellyt tutkija **Janne Miettinen** Metsäntutkimuslaitoksesta.

Miettisen mukaan vaihettumisvyöhykkeiden hoidossa voidaan saavuttaa suuret hyödyt varsin pienillä kustannuksilla.

– Menetelminä vaihettumisvyöhykkeiden hoidossa ovat esimerkiksi pidemmät kiertoajat, erirakenteinen metsänkasvatus, ojitustoistuvuuden lasku ja tiheänä kasvatus, Miettinen valottaa.

Metsästäjillä keskeinen rooli luonnonhoidossa

Maanomistaja ja metsästäjä **Fredrik von Limburg Stirum** on ollut innokas edelläkävijä vaihettumisvyöhykkeiden hoidossa.

Metsästävissä maanomistajissa piilee merkittävä potentiaali luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa, sillä metsästäjät omistavat 28 prosenttia Suomen kokonaisalasta ja omien harrastusmahdollisuuksien parantuminen motivoi toimintaan.

Riistaelinympäristöjen hoito on osa kokonaisvaltaista luonnonhoitoa, sillä monista riistan hyväksi tehtävistä toimenpiteistä hyötyy myös lukuisa määrä muuta lajistoa.

— Kosken kartanon maiden läpi virtaavan joen metsittyneitä joenrantapeltoja on palautettu karjan laitumiksi, peltöjen reunametsien puustoa on metsänhoitotoimilla hoidettu lehtipuuvaltaisemmiksi ja myös suojaa antavaa kasvillisuutta on istutettu monien eri lajien hyväksi. Erityisesti hirvieläimille peltöjen reuna-
vyöhykkeet tarjoavat ravintoa ja tämä todennäköisesti vähentää talousmetsissä tapahtuvia vahinkoja, kertoo von Limburg Stirum.

Metsästäjät omistavat huikean määrän metsätsymaata: 9,6 miljoonaa hehtaaria eli 28 prosenttia Suomen kokonaisalasta. Näin suuren maanomistajatahon tekemisillä ja tekemättä jättämisellä on suuri vaikutus elinympäristöihin.

Metsästävässä maanomistajissa piilee merkittävä potentiaali luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa, sillä riistan vuoksi tehdystä elinympäristöjen hoidosta hyötyvät monet lajit ja omien harrastusmahdollisuuksien parantuminen motivoi toimintaan.

Kosteikkoja metsästäjät ovat perustaneet lähes 2000 viimeisten vuosikymmenten kuluessa, mutta panostukset metsäelinympäristöihin ovat olleet vaatimattomampia. Vaihettumisvyöhykkeiden hoidosta olisi hyvä lähteä liikkeelle, sillä kyse on kuitenkin kokonaisuudessaan varsin pienistä taloudellisista kustannuksista ekologisiin hyötyihin verrattuna.

Kohti käytännönläheisiä ohjeita

Riistaa reunoilta -hankkeessa pilotoidaan vaihettumisvyöhykkeiden luonnonhoitoa, luodaan koulutusmateriaalia ja edistetään luonnonhoidon kustannustehokkuutta virkistyskäyttämömahdollisuuksien kytköksen kautta. Hankkeen aikana kerätystä materiaalista ja perusteista mallikohteista saaduista kokemuksista tuotetaan ohjeet ja koulutuspaketti vaihettumisvyöhykkeiden hoidosta. Hankkeessa kerätyn tiedon ja ohjeiden toivotaankin leviävän mahdollisimman laajalle käytännön metsätöiden ja riistanhoidon toteutukseen asti.

Suomen riistakeskuksen vetämässä Riistaa reunoilta -hankkeessa on mukana laaja valtakunnallisella tasolla toimiva yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Metsähallitus, Suomen metsäkeskuksen Rannikon, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan alueyksiköt, Länsi-Suomen metsänomistajaliitto, Suomen luonnonsuojeluliitto, MetsäGroup-konserni sekä joukko hankkeesta innostuneita maanomistajia, muun muassa Kokkolan ja Oulun kaupungit. Hanketta rahoittaa ympäristöministeriö Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma Metson kautta.

■ "Riistaa Reunoilta -hankkeessa vastataan metsänomistajien toiveisiin ottaa metsänhoidossa huomioon muitakin arvoja kuin taloudelliset. Hankkeen kehittämistyön tuloksena laaditaan metsänomistajien käyttöön Mitä ja miksi teet -ohjeet erilaisten vaihettumisvyöhykkeiden hoitamiseksi.

Monet metsän reuna-alueiden vaihettumisvyöhykkeet ovat luonnon monimuotoisuudelle tärkeitä. Pellon ja metsän välisellä reunavyöhykkeellä lajirunsaus on suurempi kuin pellolla tai metsässä yksinään. Vaihettumisvyöhykkeille on tyypillistä, että niiden lajisto on saanut kehittyä monilajiseksi ajan ja hoidon tai maankäytön myötä kuten puustoisella perinnebiotoopilla, jossa esiintyy sekä avoimen niityn että metsän lajistoa.

Metsänomistajilla on käytettävissään monta erilaista keinoa huomioida riistalle tärkeitä reuna-alueet jo tavallisen metsänhoidon puitteissa.

Kaikilla vaihettumisvyöhykkeillä ei ole metsälaissa määriteltyä arvokkaan elinympäristön statusta, joka tulisi huomioida metsänkäsittelyssä. Toisaalta vaihettumisvyöhykkeet mainitaan säästöpuihin liittyvien suositusten yhteydessä. Riistan elinolojen edistäminen mielletään yhdeksi säästöpuuryhmien keskeisistä tavoitteista ja vaihettumisvyöhykkeet – kuten vesistöjen rannat sekä soiden ja peltöjen reunit – ovat yksi keskeisistä säästöpuuryhmän paikoista. Säästöpuuohjeistuksen perusteena avosoiden metsäiset reunit mainitaan riistalle tärkeinä kohteina, joista löytyy ravintoa ja suoja. Lisäksi riistaan liittyen metsänhoitosuosituksissa todetaan, että metsänkanalintujen elinmahdollisuuksia voi vaalia kasvatushakkuissa suosimalla metsänreunoilla lehtipuustoa.

Maria Lindén, ympäristöasiantuntija Ympäristö ja ekosysteemipalvelut, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio

Sami Karppinen

■ "Puunkorjuussa voidaan huomioida vaihettumisvyöhykkeet ja kuvien reuna-alueet metsänkasvatukseen eri vaiheissa. Usein näistä toimenpiteistä ei aiheudu merkittävää kustannusta metsänomistajalle tai työn toteutukselle.

Harvennus sinällään parantaa metsän valo-olosuhteita ja näin ollen parantaa varvustonkin kasvuolosuhteita. Paikoitellen voidaan voimakkaammalla harvennuksella lisätä valoa ja jättää normaalia enemmän lehtipuuta. Näistä kohteista voidaan saada tulevaisuuden säästöpuuryhmät. Harvennussivaiheessa kuvien reuna tai ojan penkka voidaan jättää ennakkoraivaamatta, jolloin jäävä aliskasvos muodostaa suojaa eläimille.

Uudistamisvaiheessa ja harvennuksissa reunavyöhykkeellä voidaan toteuttaa myös poimintaluonteisia hakkuja, jolloin kuvien reuna muuttuu epäsäännölliseksi ja polveilevaksi. Myös alalla oleva luontainen taimiaines tuo vaihtelevuutta ja suojaa riistalle. Sopivat säästöpuut tarjoavat lepo- ja ruokailupaikkoja erityisesti metsäkanalinnulle.

Tärkeää on sopia asioista puukaupan yhteydessä, jotta tieto toiveista välittyy myös suorittajille."

Janne Soimasuo, ympäristöpäällikkö, Metsä Group

■ "Luonnonhoitoa kannattaa kehittää. Riistaa reunoilta -hanke on hyvä kokeilu, jolla voi saada alkuun laajempien vaikutusten hakemisen metsäkanalintujen ähdinkoon.

Metsätaloudessa etenkin soiden reunavyöhykkeet ovat jääneet pahoin huomiotta. Samat ympäristöt ovat kuitenkin tärkeitä sekä kanalintujen poikueympäristöinä että muulle monimuotoisuudelle. Reunavyöhykkeet tulisikin jatkossa muun muassa kuvioita metsäsuunnittelussa omiksi erityiskuvioikseen ja jättää ne avohakkuiden ulkopuolelle.

Eirakenteiskasvatuksen mahdollisuudet ovat reunoilla parhaat, eli taloudellisesti tuotosta ei juuri tarvitse tinkiä, vaikka luonto otettaisiin paremmin huomioon. Reunavyöhykkeillä on tärkeä merkitys myös virkistyselle, maisemalle ja vesiensuojelulle.

Tällä tiellä metsästäjien panos voi olla todella merkittävä ja yhteistyön kehittäminen myös luonnonsuojelujärjestöjen kanssa toimii hyvin. Metsästäjät ovat merkittävä maanomistajaryhmä. Jos he ottavat reunavyöhykkeiden hoidon uudella tavalla omakseen, maisemat todella muuttuvat ja toiminnan kokonaismerkitys on varmasti merkittävä kanalintukantojenkin näkökulmasta.

Reunavyöhykkeiden mahdollisuuksia on pohdittu myös kuukellihankkeessa. Kannattaa katsoa: www.sil.fi/kuukelli. Tässä luonnonhoitotyössä metsästäjien, maanomistajien ja luonnonsuojelijan edut ovat käytännössä yhteneviä."

Risto Sulkava, puheenjohtaja, Suomen luonnonsuojeluliitto

METSÄSTÄJÄT JA RIISTANTUTKIMUS LASKIVAT ILVEKSIÄ YHDESSÄ

– tuloksena tarkentunut kanta-arvio

Suurpetojen runsauden arviointi on haastavaa. Erityisesti ilveksellä tiheiden kantojen alueilla perinteiset menetelmät eivät välttämättä tuota riittävän tarkkaa tietoa pentueiden määrästä kannanarvioinnin perusteeksi. Tammikuussa 2012 toteutettiin Suomen riistakeskuksen koordinoimana viidellä alueella erillinen suurpetojen kertalaskenta (Pohjois- ja Etelä-Savo, Keski-Suomi, Satakunta ja Itäinen Uusimaa). Vaikka laskennassa havainnoitiin kaikkien suurpetojen jälkiä, tärkeimpänä tavoitteena oli saada mahdollisimman tarkka arvio kullakin alueella liikkuvista ilvespentueista.

Tammikuussa 2012 toteutetussa erillislaskennassa laskijat löysivät Etelä-Savossa 49, Pohjois-Savossa 78, Keski-Suomessa 73, Itä-Uudellamaalla 14 ja Satakunnassa 38 erillistä pentuetta.

Hannu Huttu

■■■ Laskentaan osallistui yhteensä noin 6000 vapaaehtoista metsästäjää ja luonnonharrastajaa. Laskenta-alue kattoi noin 20 000 neliökilometriä. Vain muutamia yksittäisiä riistanhoitoyhdistyksiä jättäytyi erillislaskennan ulkopuolelle. Laskijat kulkivat erilaisilla kulkuneuvoilla ja jalan yhteensä yli 55 000 kilometriä. Erillislaskenta tuotti yksityiskohtaista tietoa sekä havaituista suurpedoista että erillisistä ilvespentueista.

Etelä-Savossa laskijat löysivät 49, Pohjois-Savossa 78, Keski-Suomessa 73, Itä-Uudellamaalla 14 ja Satakunnassa 38 erillistä pentuetta. Pohjois-Savossa, Keski-Suomessa ja Satakunnassa havaittiin enemmän ilvespentueita kuin mitä edellisvuosina tai muiden päivien petoyhdyshenkilöiden havaintojen perusteella olisi ollut arvioitavissa. Etelä-Savossa ja Uudellamaalla erillisiksi todettuja pentueita oli vastaavasti nyt hieman vähemmän.

Erillislaskenta tuotti tarkentavaa tietoa ilveskannasta

Laskennassa saatiin tietoa paitsi pentueitten määrästä myös siitä, kuinka paljon pentueissa oli pentuja. Tästä saatiin suuntaa-antavaa tietoa alueen ilveskannan tuottavuudesta. Kaiken kaikkiaan erillislasketut alueet olivat hyvätuottoisia melko tiheän ja tiheän

ilveskannan alueita. Keskimäärin yhdellä naaraalla oli 1,6–1,8 pentua. Korkein määrä oli Pohjois-Savon alueella. Aineisto mahdollisti myös pentueiden osuuden arvioinnin kaikista havaituista ilveksistä kyseisiltä alueilta, mitä kautta saadaan tietoa muun muassa ilveskannan kehityksen vaiheesta.

Laskenta onnistui kokonaisuudessaan hyvin ja tuotti monenlaista tietoa myös kannanarvioinnin kehittämisen avuksi. Suuri kiitos tästä kuuluu hanketta koordinoineelle Suomen riistakeskukselle ja kaikille laskentaan osallistuneille metsästäjille ja luontoharrastajille.

Tiheän ilveskannan alueella erillislaskenta osoitti perinteisen menetelmän puutteen pentueiden havaitsemisessa ja auttaa kehittämään arviointimenetelmää myös tulevaisuudessa. Erillislaskennassa nyt saatua tietoa on hyödynnetty muun muassa vuoden 2011 pentueiden määrien arvioinnissa erillislaskettujen alueiden kohdalla.

Laskennan ensimmäisiä tuloksia on esitelty laskentaan osallistuneilla alueilla yhteensä kymmenessä yleisötilaisuudessa alku- ja loppukesällä ja kirjallinen raportti julkaistaan sähköisessä muodossa syksyn aikana. Saatujen kokemusten ja palautteiden avulla menetelmää voidaan kehittää edelleen tulevaisuuden tarpeita palvelemaan.

Pentueitten määrän lisäksi saatiin tietoa siitä, kuinka paljon pentueissa oli pentuja ja sitä kautta myös ilveskannan tuottavuudesta.

Ilvesten kannanarviointi

Ilvesten kannanarviointi perustuu pääasiassa petoyhdyshenkilöiden TASSU-järjestelmään kirjaamiin pentuehavaintoihin. Havaintoaineiston perusteella RKTL tekee arvion erillisten pentueiden lukumäärästä. Analysointi perustuu tietoon pentueiden liikkuvuudesta ja elinpiireistä. Toteutettu erillislaskenta tuottaa tietoa myös alueellisten erojen tarkasteluun ja huomioimiseen muun muassa ilvespentueiden elinalueiden koon suhteen. Arvio ilveskannan koosta saadaan kertomalla varmojen erillisten pentueiden määrä tutkimuksiin perustuvilla laji- ja aluekohtaisilla kertoimilla.

Saatujen kokemusten ja palautteiden avulla menetelmää voidaan kehittää edelleen.

HOITOSUUNNITELMAT OHJAAVAT RIISTAPOLITIIKAN TOTEUTUSTA

■■■ Hoitosuunnitelmien tavoitteena on asettaa päälinjat ja tavoitteet riistaeläinkantojen pitkäjänteiselle hoidolle. Suunnitelmien avulla pyritään sovittamaan yhteen eri tahojen näkemykset ja edut. Hoitosuunnitelmien perustana on ajankohtainen ja luotettava tieto riistaeläimen biologiasta ja ekologisista tarpeista. Riistaeläinkantojen alueelliset erot ja vaikutukset alueella asuville ihmisille sekä paikallisten ihmisten näkemykset otetaan huomioon hoitosuunnitelmia laadittaessa. Hoitosuunnitelmilla vastataan myös Suomea koskeviin kansainvälisiin velvoitteisiin lajien suojelusta.

Hoitosuunnitelmien laadinnassa on keskeisenä periaatteena avoimuus ja kansalaisten osallistuminen. Kattavan tiedon saamiseksi hoitosuunnitelmia tehtäessä järjestetään avoimia sidosryhmä- ja yleisötilaisuuksia, joissa kuullaan paikallisten ihmisten näkemyksiä. Sekä alueellisia sidosryhmiä että valtakunnallisia toimijoita on kuultu kirjallisesti sekä erillisissä neuvotteluissa. Menettelyn tarkoitus on taata, että jokaisella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa hoitosuunnitelmien valmisteluun.

Hoitosuunnitelmien valmistelu, seuranta ja päivittäminen kuuluvat Suomen riistakeskukselle. Suunnitelmat ovat olennainen osa julkisen riistakonsernin strategiaa ja keskeisiä välineitä riistapolitiikan toteuttamisessa. Myös valtakunnallinen riistaneuvosto ja alueelliset riistaneuvostot osallistuvat työhön. Alueellisten riistaneuvostojen tehtävänä on muun muassa järjestää sidosryhmien osallistava kuuleminen.

Tähän mennessä ovat valmistuneet seuraavat hoitosuunnitelmat:

- **Susikannan hoitosuunnitelma, 2005**
- **Karhukannan hoitosuunnitelma, 2007**
- **Ilveskannan hoitosuunnitelma, 2007**
- **Itämeren hyljekantojen hoitosuunnitelma, 2007**
- **Metsäpeurakannan hoitosuunnitelma, 2007**
- **Peltopyykannan hoitosuunnitelma, 2007**

Maa- ja metsätalousministeriössä ovat viimeistelyvaiheessa:

- **Metsäkanalintujen hoitosuunnitelma**
- **Ahmakannan hoitosuunnitelma**

Tällä hetkellä Suomen riistakeskuksessa ovat valmisteilla:

- **Hirven hoitosuunnitelma**
- **Metsähanhen hoitosuunnitelmaa**

Lisäksi metsähanhen kansainvälisen (taigametsähanhen koko muuttoreittiä koskevan) hoitosuunnitelman valmistelu käynnistetään.

Valmiiden hoitosuunnitelmien sähköiset versiot löytyvä maa- ja metsätalousministeriön internetsivuilta www.mmm.fi → Asiaryhmät → Kalastus, riistanhoito ja porot → Riistatalous → Hoitosuunnitelmat.

■ Suomen riistakeskus, Fantsintie 13-14,
00890 HELSINKI, 029 431 2001, fax (09) 2727 8130,
riistakeskus@riista.fi, www.riista.fi

■ Etelä-Häme, Lukiokatu 14,
13100 HÄMEENLINNA, etela-hame@riista.fi

■ Etelä-Savo, PL 14, (Virastotie 3 as 2),
51901 JUVA, etela-savo@riista.fi

■ Kaakkois-Suomi, Pikkuuympeyräkatu 3 A,
49400 HAMINA, kaakkois-suomi@riista.fi

■ Kainuu, Syväyksenkatu 1 B 27,
89600 SUOMUSSALMI, kainuu@riista.fi

■ Keski-Suomi, Kauppakatu 19 A 7,
40100 JYVÄSKYLÄ, keski-suomi@riista.fi

■ Lappi, Vanamokatu 3 D,
96500 ROVANIEMI, lappi@riista.fi

■ Oulu, PL 35 (Ratatie 41),
91501 MUHOS, oulu@riista.fi

■ Pohjanmaa, Vapaudentie 32-34 B 22,
60100 SEINÄJOKI, pohjanmaa@riista.fi

■ Pohjois-Häme, Labkotie 2,
36240 KANGASALA, pohjois-hame@riista.fi

■ Pohjois-Karjala, Teollisuuskatu 15,
80100 JOENSUU, pohjois-karjala@riista.fi

■ Pohjois-Savo, Kiekkotie 4,
70200 KUOPIO, pohjois-savo@riista.fi

■ Rannikko-Pohjanmaa, PL 16, (Långgatan 4),
66531 KOIVULAHTI, rannikko-pohjanmaa@riista.fi

■ Satakunta, Porintie 9 B 6,
29250 NAKKILA, satakunta@riista.fi

■ Uusimaa, Sompiontie 1,
00730 HELSINKI, uusimaa@riista.fi

■ Varsinais-Suomi, Hadvalantie 8 7B,
21500 PIIKKIÖ, varsinais-suomi@riista.fi

